

Олена ФЕДОРЕНКО
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та психології,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
ORCID: ID 0000-0003-4948-9524
fei090771@gmail.com

СУТНІСТЬ І СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У статті висвітлено проблему підвищення рівня професійної культури працівників правоохоронних органів. Проведено огляд наукових досліджень та проаналізовано специфічні особливості діяльності фахівців правоохоронних органів. Детально розкрито сутність і структуру професійної культури працівників правоохоронних органів, яку автор визначає як інтегративне особистісне утворення, що охоплює систему знань і умінь у галузі правоохоронної діяльності, а також соціально спрямованих ціннісних орієнтацій, що дозволяють успішно вирішувати завдання з охорони прав і свобод громадян відповідно до принципів гуманізму, законності й справедливості.

Автор характеризує зміст професійної культури працівника правоохоронних органів у контексті опанування кожним правником системою загальнокультурних і професійних цінностей, створених і сформованих різними поколіннями етнічних, національних і регіональних людських спільнот і власне носіями правоохоронної професії. Підкреслено, що професійна культура співробітника правоохоронних органів формується поетапно: основи її закладаються в процесі здобуття професійної освіти, а інші складові професійної культури набуваються під час пізнання специфіки правоохоронної діяльності.

У структурі професійної культури працівника правоохоронних органів доцільно виокремлено такі складові: правову, психологічну, етичну та комунікативну. Правову культуру потрактовано як систему професійно-правових знань, умінь і навичок, які характеризують високий ступінь правового розвитку фахівця і вплив на правову культуру суспільства в процесі правоохоронної діяльності. Основою правової культури працівника правоохоронних визначено фахові юридичні знання, уміння і навички; знання зі сфер життєдіяльності людини, пов'язаних із відповідною галуззю правового регулювання; правову свідомість та правомірну поведінку носія цієї професії.

Визначено, що професійна культура працівника правоохоронних органів виявляється у сформованості готовності до виконання службових завдань у різних, у тому числі й екстремальних умовах діяльності; у сформованості почуття обов'язку, відповідальності; у наявності знань з юридичної психології, психології особистості; у сформованості психологічної стійкості до негативних чинників оперативно-службової діяльності та ін.

Ключові слова: культура; професійна культура; правова культура; етична культура; психологічна культура; комунікативна культура; працівники правоохоронних органів.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Правоохоронні органи відіграють важливу роль у сучасній українській державі. Від ефективності їхньої діяльності багато в чому залежать рівень законності й правопорядку в країні, безпека громадян, ступінь захисту їхніх прав і законних інтересів. У свою чергу ефективність діяльності правоохоронних органів перебуває в прямій залежності від рівня професійної культури її співробітників. Підтвердженням тому є прийняті за останні роки нормативно-правові документи, що вказують на важливу роль професійної культури всіх суб'єктів правоохоронної діяльності.

Метою статті є висвітлення сутності та складових професійної культури працівників правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми професійної культури правоохоронців постійно знаходиться у полі зору вчених, практиків, громадськості. Вітчизняні та зарубіжні науковці досліджують широке коло питань, пов'язаних з цією проблемою. Аналіз сучасного стану проблеми засвідчив, що сьогодні вчені М. Горська, Г. Джагупов, І. Зозуля, Ю. Кривонос І. Малютін, В. Новіков, С. Сливка, В. Сокурєнко, О. Тимошук, І. Шинкаренко та ін. активно досліджують різні аспекти формування професійної культури фахівців правоохоронних органів.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що провідною підставою для визначення змісту та структури професійної культури фахівців правоохоронних органів є врахування специфіки професійної діяльності цієї категорії працівників. Специфіку професійної діяльності фахівців правоохоронних органів розкрито в працях В. Авдеєва, В. Андросюка, М. Ануфрієва, В. Вдовюка, О. Вьюшина, О. Бандурки, А. Басова, В. Гнеся, Ю. Дубко, В. Дяченко, Я. Кондратьєва, Л. Криворучко, А. Лігоцького, В. Лукашевича, В. Маріщука, Н. Матюхіна, О. Столяренко, Г. Юхновця, О. Ярмиша та ін. Вчені

виділяють такі специфічні особливості діяльності фахівців правоохоронних органів:

1. Діяльність працівників правоохоронної галузі відбувається в площині правових суспільних відносин. Помітна жорстка правова регламентація (нормативність) професійної поведінки, прийнятих рішень. Ця регламентація професійної діяльності працівника правоохоронної галузі відрізняє її від інших професій.

2. Діяльність правоохоронця передбачає наявність владних повноважень, прав та обов'язків застосовувати владу від імені закону. Цю особливість доцільно враховувати під час розроблення змісту підготовки до професійної діяльності.

3. Особливістю професійної діяльності працівника правоохоронної галузі є процесуальна самостійність, персональна відповідальність за прийняті рішення.

4. Висока емоційність, екстремальність праці, необхідність виконання великого обсягу і різних за характером професійних завдань в умовах дефіциту інформації і часу, активної протидії осіб, що ігнорують або порушують правові норми.

5. Нестандартний, творчий характер діяльності працівників органів внутрішніх справ. Працівнику поліції доводиться мати справу з різними життєвими ситуаціями, долями людей, які очікують від нього допомоги, творчого підходу у вирішенні проблем, уважного вивчення правовідносин. Цим визначається необхідність сформованості у поліцейського високого рівня знань, загальної культури й освіченості, інтелектуальних і творчих здібностей. Все це необхідно враховувати під час вибору методів і форм організації навчальних занять.

6. Особливістю професійної діяльності працівників поліції є те, що вона має соціально-педагогічний і психологічний характер. З огляду на це, окрім володіння знаннями, уміннями та навичками професійно-правової спрямованості, працівники поліції обов'язково повинні володіти знаннями, уміннями і навичками соціально-педагогічного та психологічного характеру.

7. Важливою особливістю діяльності правоохоронців є комунікативний характер їх діяльності. У рамках професійної діяльності вони спілкуються з різними верствами населення: дітьми, їх батьками (родичами), вчителями, адміністрацією навчальних закладів, пенсіонерами та ін., що визначає різноплановість їх комунікацій [1; 2; 3; 4 та ін.].

Отже, у дослідженнях зазначається, що професійна діяльність фахівців правоохоронних органів має імперативний характер. Співробітники правоохоронних органів більшою мірою орієнтовані на професійні норми, закріплені в нормативних документах, у меншій – на гуманістичні цінності, що призводить до відчуження громадян від правоохоронних структур і знижує ефективність заходів щодо зміцнення правопорядку. Дослідники акцентують значущість правового й морального виховання в становленні професійної культури фахівців правоохоронних органів. Правове виховання забезпечує формування в співробітників правоохоронних органів правосвідомості, навичок і звичок правомірної поведінки. Саме моральний аспект сприяє визнанню співробітниками правоохоронних органів прав, свободи, честі й гідності як значущих цінностей людини.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз наукової літератури засвідчує, що професійну культуру вчені розглядають як вищий рівень підготовленості фахівців, що інтегрує інформаційну поінформованість про професійну діяльність, психологічну готовність до її виконання і технологічні вміння вирішувати професійні завдання. Інтегральною основою для визначення рівнів професійної підготовленості фахівців є ціннісно-смілова складова професійної культури як відображення суті культури особистості фахівця з її ціннісно-регулятивною функцією. Професійна культура фахівця функціонально визначає зміст і спосіб його існування в предметно-професійному середовищі відповідно до соціальної спрямованості професійної праці й способів її перетворення, а також функціонального призначення професії [5; 6].

Професійна культура – це специфічна сукупність засобів, способів, форм, зразків і орієнтирів взаємодії людей у професійному середовищі, які вони виробляють у сумісній професійній діяльності. Професійна культура – це система колективних цінностей, переконань, зразків і норм виробничої поведінки, притаманних певній групі працівників – професіоналів [1; 3; 7].

Професійну культуру співробітників правоохоронної сфери В. Сокурєнко трактує як особистісне утворення, підставу для вибору стратегії професійної діяльності, що виявляється в розумінні її правозахисної функції як ціннісно-значущої; ціннісному ставленні до професійної діяльності; прагненні до зміни суспільної ситуації відповідно до принципів гуманізму, законності й справедливості; рефлексії щодо процесу й результату власної професійної діяльності з урахуванням значущості цінностей професійної культури [4].

Професійна культура правоохоронця, на переконання С. Сливки, характеризує його як суб'єкта діяльності у сфері обраної професії і передбачає знання правових, моральних, естетичних, педагогічних, психологічних норм; повагу до права, моральні принципи і норми, почуття службового юридичного обов'язку; вміння і навички дотримуватись указаних норм і правил; готовність виконувати свій службовий обов'язок, діяти правомірно у будь-якій ситуації; правомірну поведінку правоохоронця під час професійної діяльності [6].

Ми розглядаємо професійну культуру правоохоронця як ступінь оволодіння і використання на практиці знань, способів та методів службової діяльності.

У науковій літературі є різні підходи до визначення змісту та структури професійної культури. Так, до прикладу, О. Скакун виділяє такі елементи професійної культури правника: правова, політична, психологічна, етична, естетична, екологічна, економічна, інформаційна культура [5, с. 219], С. Гусарєв, О. Тихомиров – моральну, етичну [7, с. 321], С. Сливка – духовну, моральну, естетичну, національну, педагогічну, політичну, економічну, акторську [6, с. 14].

Отже, професійна культура працівника правоохоронних органів – це сукупність різних елементів культур та норм-вимог правового, психологічного, етичного, естетичного, політичного, економічного, екологічного та інформаційного характеру, які висуваються до фахівця для ефективного виконання своїх професійних функцій.

На наш погляд, у структурі професійної культури працівника правоохоронних органів доцільно виділити такі складові: правова, психологічна, етична та комунікативна культура.

Головним елементом професійної культури працівника правоохоронних органів є **правова культура**, що є системою професійно-правових знань, умінь і навичок, які характеризують високий ступінь правового розвитку фахівця і її вплив на правову культуру суспільства в процесі правоохоронної діяльності [5, с. 219]. Правова культура майбутніх фахівців охоплює правові знання, погляди й установки особистості, а також правову активність, уміння та навички оцінювати свої та чужі дії з точки зору чинних законів, обирати і використовувати їх законним способом для досягнення поставлених цілей.

На наш погляд, основою правової культури працівника правоохоронних органів є фахові юридичні знання, уміння і навички; знання зі сфер життєдіяльності людини, пов'язаних із відповідною галуззю правового регулювання; правова свідомість та правомірна поведінка носія цієї професії. Правова свідомість і правомірна поведінка працівника правоохоронних органів – це взаємозумовлені професійні якості. Правова свідомість віддзеркалює внутрішній професійний світогляд правника, його переконаність у необхідності права як такого і правового регулювання суспільних відносин, беззаперечного верховенства права та неухильного дотримання встановлених правил, загострене почуття справедливості для розв'язання конфліктів на засадах рівності всіх і кожного перед законом [7].

Важливу роль відіграє **психологічна культура** як одна із складових професійної культури співробітника правоохоронних органів. С. Сливка психологічну культуру зазначеної категорії фахівців трактує як рівень

володіння ними психологічними знаннями, вміннями, навичками і прийомами, їх використання в професійній діяльності [6].

Психологічна культура працівника правоохоронних органів виявляється:

- у сформованості психологічної готовності до виконання службових завдань у різних, у тому числі й екстремальних умовах діяльності;
- у сформованості почуття обов'язку, відповідальності;
- у наявності знань з юридичної психології, психології особистості;
- у сформованості психологічних навичок і вмінь виконувати професійно службові обов'язки у напружених і складних ситуаціях;
- у сформованості психологічної стійкості до негативних чинників оперативно-службової діяльності;
- у сформованості навичок психоемоційної саморегуляції;
- у сформованості вмінь реально оцінювати рівень своєї підготовленості до виконання професійних завдань, прогнозувати результати діяльності, коригувати свої вчинки [8].

Однією із важливих складових професійної культури працівника правоохоронних органів є **етична культура**, що містить систему моральних принципів і норм, які сформувались як результат почуттів, знань, потреб, переконань та відображені у моральній поведінці співробітника правоохоронних органів, його внутрішніх переконаннях і зовнішніх проявах. У структурному аспекті етичну культуру особистості можна розглядати з точки зору духовного та практичного, що дозволяє виділяти такі рівні її внутрішньої побудови, як теоретичний (чуттєво-психологічний) та раціональний (діяльнісний або практичний).

Основними принципами етичної культури співробітника правоохоронних органів є:

- гуманне ставлення до людини;
- чесність і правдивість (справедливості не можна досягти нечесним шляхом);
- доброзичливість і чуйність;

- простота і скромність;
- дотримання професійної таємниці та ін. [5].

Етична культура співробітника правоохоронних органів невід’ємна від моральних якостей, зокрема таких як:

- ставлення працівника до Батьківщини, свого народу, його культури, мови, історії розвитку;
- озвинуте почуття обов’язку, особистої відповідальності за справу;
- чесність, правдивість, почуття особистої гідності, скромність у спілкуванні;
- сміливість, мужність, дисциплінованість, готовність до самопожертви тощо;
- комунікативні якості (культура спілкування співробітників під час служби та в побуті) [5; 7].

Особливе місце, з погляду окремих авторів, у структурі професійної культури займає **комунікативна культура**.

Характеризуючи особливості правоохоронної діяльності, фахівці зазначають, що вона є комунікативною за змістом та гуманістичною за своєю сутністю [3]. Ці особливості правоохоронної діяльності передбачають високий рівень комунікативної культури персоналу правоохоронних органів, складовими якої є певна сукупність знань та умінь, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу. З-поміж останніх виділимо уміння та здатність працівників правоохоронних органів встановлювати, підтримувати та розвивати необхідні контакти з іншими людьми, плідно співробітничати з ними, з гідністю поводитись у конфліктних ситуаціях та інші.

Комунікативна культура є невід’ємною складовою частиною професійної культури й культури особистості зокрема, являє собою ступінь засвоєння комунікативного досвіду у вигляді знань, умінь, навичок. Рівень комунікативної культури працівників перебуває у прямій залежності від їх загального розвитку, широти світогляду, правової культури, різнобічних знань, сформованості певних моральних принципів.

Вітчизняний науковець О. Корніяка трактує термін «комунікативна культура» як морально-зорієнтований засіб спілкування, спрямований на афективно-інформаційний обмін між людьми, що опосередковує їх взаємовплив і взаємодію, уможлиблює міжособистісне сприйняття й взаєморозуміння [9]. На думку дослідниці, комунікативна культура – це довершена готовність і спроможність особистості до спілкування з іншими людьми.

Деяку іншої точки зору дотримується О. Берестенко, який стверджує, що комунікативна культура – це сукупність знань, умінь і навичок спілкування, які людина набуває у процесі природної соціалізації, навчання і виховання; це складна особистісна характеристика, що охоплює психологічні знання, комунікативні здібності, вміння, навички та певні особистісні властивості (характер, темперамент, емоційний стан), які виявляються під час спілкування з людьми [10].

М. Ценко комунікативну культуру співробітника правоохоронних органів розглядає як особистісну якість, що інтегрує комунікативні знання, цінності й досвід, необхідні для досягнення взаєморозуміння у ситуаціях правозастосовного характеру, та охоплює такі культуровідповідні компоненти, як культура почуттів, культура мислення та культура мови [11].

Л. Барановська, А. Саражинська трактують комунікативну культуру співробітника правоохоронних органів як систему регулятивів, що містить комплекс загальнокультурних знань, здібностей, сукупність умінь і навичок спілкування, культуру мови, які формуються в процесі навчання у відомчій освітній установі за наявності певних ціннісних установок [12].

Спираючись на наведені підходи, а також з урахуванням специфічних особливостей правоохоронної діяльності, «професійну культуру фахівців правоохоронних органів» ми визначаємо як інтегративне особистісне утворення, що охоплює систему знань і умінь у галузі правоохоронної діяльності, а також соціально спрямованих ціннісних орієнтацій, що

дозволяють успішно вирішувати завдання з охорони прав і свобод громадян відповідно до принципів гуманізму, законності й справедливості.

На наш погляд, у структурі професійної культури працівника правоохоронних органів доцільно виділити такі складові: правова, психологічна, етична та комунікативна культура.

Професійна культура співробітника правоохоронних органів формується поетапно. Основи її закладаються в процесі здобуття професійної освіти, а інші складові набуваються в процесі пізнання специфіки правоохоронної діяльності.

Ми вважаємо, що діяльність сучасного українського працівника правоохоронних органів має будуватися на засадах:

- безумовного дотримання принципів «верховенства права» та законності;
- неупередженості та об'єктивності;
- чесності та сумлінності;
- компетентності;
- відповідальності перед собою, суспільством і державою.

Саме такі принципи визначають рівень професійної культури працівника правоохоронних органів, зміст якої полягає в опануванні кожним правником системою загальнокультурних і професійних цінностей, створених і сформованих різними поколіннями етнічних, національних і регіональних людських спільнот і власне носіями правоохоронної професії.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, професійна культура правоохоронця обумовлена специфікою його професійної діяльності та визначає ступінь оволодіння і використання на практиці знань, способів та методів службової діяльності. Зміст професійної культури працівника правоохоронних органів полягає в опануванні кожним правником системою загальнокультурних і професійних цінностей, створених і сформованих різними поколіннями етнічних, національних і регіональних людських спільнот і власне носіями правоохоронної професії. У структурі професійної культури працівника

правоохоронних органів доцільно виділити такі складові: правова, психологічна, етична та комунікативна культура.

Актуальною залишається проблема розроблення й теоретичного обґрунтування методологічних засад підвищення рівня професійної культури працівників правоохоронних органів, що є перспективним напрямком нашого дослідження і потребує подальшого вивчення та впровадження в системі професійної підготовки майбутніх правоохоронців.

Список використаних джерел:

1. Горська М. О. Особливості професійного навчання поліцейських у сучасних умовах. *Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2016. С. 116–120.
2. Джагунов Г. В. Професійна підготовка дільничного інспектора: питання сьогодення. *Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 71–73.
3. Зозуля І. В. Підготовка кадрів для МВС України : проблеми реформування відомчої освіти за Коаліційною угодою. *Форум права*. 2014. № 4. С. 147–154. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_4_28.pdf. (Дата звернення: 21.12.2019)
4. Сокурєнко В. В. Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців. *Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 9–11.
5. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія : Підручник. Харків : Еспада, 2008. 400 с.
6. Сливка С. С. Філософсько-правові проблеми професійної культури юриста : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.12 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 32 с.
7. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : Навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 487 с.
8. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів: навч. посібник / О. В. Землянська, Н. Е. Мілорадова, О. І. Федоренко, П. В. Макаренко та ін.; за ред. І. В. Жданової. Харків : ХНУВС, 2014. 520 с.
9. Корніяк О. М. Психологія комунікативної культури : [монографія]. Київ : Міленіум, 2006. 336 с.
10. Берестєнко О. Г. Культура професійного спілкування : навч.-метод. посіб. для студ. II курсу всіх спец. гуманіт. профілю ден. та заоч. форм навчання. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 299 с.
11. Цєнко М. Б. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. : А. П. Гетьман та ін. X. : Право, 2014. № 4 (23). 360 с.
12. Барановська Л. В., Саражинська І. А. Формування професійно-мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців правоохоронної сфери. *Мовні концептуальні проблеми української лінгвістики*: Зб. наук. пр. Вип. 24. Ч. 1. Київ : Вид-во КНУ ім. Тараса Шевченка, 2008. С. 45–50.

Fedorenko Olena. Nature and Components of the Law Enforcement Officials' Professional Culture

The article highlights the problem of raising the level of law enforcement officials' professional culture. An overview of scientific researches is conducted and specific features of the activity of law enforcement officials are analyzed. The nature and structure of the law enforcement officials' professional culture are revealed in-depth. The author defines it as an integrative personality's formation, encompassing the system of knowledge and skills in the law enforcement field, as well as socially oriented values, which allow to successfully solve the problems of protecting citizens' rights and freedoms in accordance with the principles of humanism, law and justice.

The author describes the content of the law enforcement official's professional culture in the context of the acquisition by each lawyer of a system of cultural and professional values created and formed by different generations of ethnic, national and regional human communities and, in fact, by legally trained professionals. It is emphasized that the law enforcement official's professional culture is formed in stages. Its foundations are laid in the process of obtaining professional education, while the other components of the professional culture are acquired in the course of learning specifics of the law enforcement activity.

It is reasonable to distinguish the following components in the structure of the law enforcement official's professional culture: legal, psychological, ethical and communicative. Legal culture is interpreted as a system of professional legal knowledge, skills and abilities that characterize a high degree of a specialist's legal development and influence on the society's legal culture in the course of the law enforcement activities. The legal culture of a law enforcement official is based on professional legal knowledge, skills and abilities; knowledge of human life sphere related to the relevant field of legal regulation; legal consciousness and legitimate behavior of a legal professional.

It has been determined that professional culture of a law enforcement official is manifested in the formation of preparedness for performing service tasks in different conditions including critical activities; in the formation of the awareness of duty and responsibility; knowledge of legal psychology, personality psychology; in the formation of mental toughness or resilience to negative factors of operative and service activity, etc.

Keywords: culture; professional culture; legal culture; ethical culture; psychological culture; communicative culture; law enforcement officials.

References

1. Horska M. O. (2016). Osoblyvosti profesiinoho navchannia politseiskykh u suchasnykh umovakh [Features of Professional Training of Police Officers In Modern Conditions], Osoblyvosti pidhotovky politseiskykh v umovakh reformuvannia systemy MVS Ukrainy [Features of Police Training in Terms of Reforming the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. zb. mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kharkiv, KhNUVS, 2016. S. 116–120. (in Ukrainian).
2. Dzhahupov H. V. (2015). Profesiina pidhotovka dilnychnoho inspektora: pytannia sohodennia [Professional Training of a Local Police Inspector: the Current Issue.]. Shliakhy pokrashchennia systemy profesiinoy pidhotovky pravookhorontsiv do dii v ekstremalnykh umovakh [Ways to Improve the System of Professional Training of Law Enforcement Officers in Critical Conditions]. zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 18 hrud. 2015 r.) / MVS Ukrainy, Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, S. 71–73. (in Ukrainian).
3. Zozulia I. V. (2014). Pidhotovka kadriv dlia MVS Ukrainy: problemy reformuvannia vidomchoi osvity za Koalitsiinoiu uhodoiu [Training Personnel for the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: Problems of Reforming Departmental Education under the Coalition Agreement],

Forum prava [Law Forum]. № 4. S. 147–154. URL: Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_4_28.pdf. (Data zvernennia : 21.12.2019) (in Ukrainian).

4. Sokurenko V. V. (2015). Shliakhy pokrashchennia systemy profesiinoi pidhotovky pravookhorontsiv [Ways to Improve the Law Enforcement Officers' Professional Training], Shliakhy pokrashchennia systemy profesiinoi pidhotovky pravookhorontsiv do dii v ekstremalnykh umovakh [Ways to Improve the System of Law Enforcement Officers' Professional Training in Critical Conditions]: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 18 hrud. 2015 r.) / MVS Ukrainy, Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv. S. 9–11. (in Ukrainian).

5. Skakun O. F. (2008). Yurydychna deontolohiia [Legal Deontology]: Pidruchnyk. Kharkiv : Espada, 2008. 400 s.

6. Slyvka S. S. (2002). Filosofsko-pravovi problemy profesiinoi kultury yurysta [Philosophical and Legal Problems of the Lawyer's Professional Culture: Autoabstract]: avtoref. dys. ... dokt. yuryd. nauk: 12.00.12 / Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 32 s. (in Ukrainian).

7. Husariiev S. D., Tykhomyrov O. D. (2008) Yurydychna deontolohiia (Osnovy yurydychnoi diialnosti) [Legal Deontology (Fundamentals of Legal Activity)]: Navchalnyi posibnyk. Kyiv : Znannia. 487 s. (in Ukrainian).

8. Profesiino-psykholohichna pidhotovka pratsivnykiv slidchykh pidrozdiliv (2014) [Vocational and Psychological Training of Investigative Units' Officials]: navch. posibnyk / O. V. Zemlianska, N. E. Miloradova, O. I. Fedorenko, P. V. Makarenko ta in.; za red. I. V. Zhdanovoi. Kharkiv : KhNUVS. 520 s. (in Ukrainian).

9. Korniiaka O. M. (2006) Psykholohiia komunikatyvnoi kultury [Psychology of Communicative Culture]: [monohrafiia]. Kyiv : Milenium. 336 s. (in Ukrainian).

10. Berestenko O. H. (2013). Kultura profesiinoho spilkuvannia [Culture of Professional Communication]: navch.-metod. posib. dlia stud. II kursu vsikh spets. humanit. profilu den. ta zaoch. form navchannia. Derzh. zakl. «Luh. nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka». Luhansk : Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», 2013. 299 s. (in Ukrainian).

11. Tsenko M. B. (2014). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv [Formation of Future Lawyers' Communicative Competence]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia [Bulletin of the National University «Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine»] / redkol. : A. P. Hetman ta in. Kh. : Pravo, № 4 (23). 360 s. (in Ukrainian).

12. Baranovska L. V., Sarazhynska I. A. (2008). Formuvannia profesiino-movlennievoi kompetentsii maibutnikh fakhivtsiv zakonookhoronnoi sfery [Formation of Professional-Speaking Competence of Future Law Enforcement Professionals]. Movni kontseptualni problemy ukraïnskoi linhvistyky [Linguistic Conceptual Problems of Ukrainian Linguistics]: Zb. nauk. pr. Vyp. 24. Ch. 1. Kyiv : Vyd-vo KNU im. Tarasa Shevchenka. S. 45–50. (in Ukrainian).